

TARTU ÜLIKOOL
FILOSOOFIATEADUSKOND
EESTI JA ÜLDKEELETEADUSE INSTITUUT

Kati Muutra

TAKERDUMINE SUULISES KEELES:
VAHENDID JA NENDE SEOS SÕNALIIKIDEGA

Bakalaureusetöö

Juhendaja vanemteadur Tiit Hennoste

Tartu 2015

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. SUULINE KEEL	4
1.1. Suulise keele uurimine	4
1.2. Suulise kõne korpus.....	5
1.3. Suulise keele allkeeled	7
1.4. Suulise ja kirjaliku keele võrdlus	9
2. TAKERDUMINE SUULISES KEELES	11
2.1. Takerdumisele osutavad vahendid suulises keeles.....	13
2.1.1. Pausid.....	13
2.1.2. Üneemid.....	14
2.1.3. Partiklid.....	14
2.1.4. Häälekas sissehingamine	15
2.1.5. Venitused	15
2.1.6. Kohatäitjad.....	15
2.1.7. Kordused.....	16
3. MATERJAL JA MEETOD	17
3.1.1. Uurimismaterjal	17
3.1.2. Uurimismeetod.....	17
4. ANALÜÜS.....	18
4.1. Takerdused ja nende kooslused argi- ja ametivestlustes	18
4.1.1. Üksikvahendina esinenud takerdused argi- ja ametivestlustes	18
4.1.2. Takerduste kooslused argi- ja ametivestlustes.....	22
4.1.3 Argi- ja ametivestluses takerdumise erinevused.....	25
4.2. Takerduste positsioon vestlustes	26
4.3. Takerdumise seos sõnaliikidega	32
KOKKUVÕTE.....	35
Disfluencies in oral speech and their relation with word classes. Summary	37
Kirjandus	39

Sissejuhatus

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks on välja uurida eesti suulise keele takerdumisi (järjeotsimisi), mida väljendavad erinevad üneemid, takerduspartiklid, kordused jne. Vastuseid otsitakse järgmistele uurimisküsimustele:

- millised keelelised vahendid ja nende kooslused on kasutusel takerdumise osutamiseks?
- milline on takerduste positsioon lausungis (kas lausungi piiril või sees?)
- kui pikad on takerdumiste vahele jäävad lausungiosad?
- milliste sõnaliikide ees takerdused esinevad?
- millised erinevused on argivestluses ja ametivestluses takerdumise vahel?

Uurimuse materjal pärineb Tartu Ülikooli suulise kõne korpuse transkribeeritud tekstidest. Analüüsitud on nii argivestluses kui institutsionaalses suhtluses esinevaid takerdumisi.

Varem on Eestis takerdumisi uurinud Tiit Hennoste, kelle suulise keele käsitlestele on suures osas toetunud ka selles töös. Hennoste 2000-2001. aasta artiklisari „Sissejuhatus suulisesse eesti keelde I-VIII“ annab hea ülevaate nii suulise keele uurimisest kui selles esinevatest nähtustest, s.h takerdumisest. Välismaa autorite töödest oli olulisim Clarki ja Fox Tree (2002) uurimus üneemide *uh* ja *um* kasutuse kohta inglise keeles.

Bakalaureusetöö koosneb neljast peatükist, millest kaks esimest moodustavad uurimuse teoreetilise osa. Esimeses peatükis käsitletakse suulist keelt ja selle uurimist, suulise kõne korpust ning allkeeli. Teises peatükis on juttu takerdumisest ja erinevatest takerdumisele osutavatest vahenditest. Kolmandas peatükis on kirjeldatud uurimismaterjali ja -meetodit ning neljas peatükk keskendub materjali analüüsile.

1. SUULINE KEEL

Selles peatükis räägitakse lähemalt suulise keele uurimisest ja suulise korpuse vajalikkusest. Samuti tutvustatakse erinevaid suulise keele allkeeli. Viimaks uuritakse suulise ja kirjaliku keele erijooni ning tuuakse välja nendevahelised erinevused.

1.1. Suulise keele uurimine

Tiit Hennoste (2000a: 1118) andmetel on suulist keelt maailmas uuritud alates 20. sajandist. Esialgu tegeleti murrete ja foneetika uurimisega, kuid tehnika areng ja Noam Chomsky generatiivsele grammatikale vastanduvad uurijad tõid 1960. aastatel kaasa uued uurimissuunad. Funktsionaalsest grammatikast, lingvistilisest antropoloogiast, vestlusanalüüsist ja sotsiolingvistikast said suulise keele uurimise põhisuunad, mis hakkasid keelepädevuse asemel uurima keelekasutust.

Sotsiolingvistika ja funktsionaalse grammatika uurimissuunad tegelevad suulise ja kirjaliku keelekasutuse vaheliste erinevuste leidmisega, kuid võrdlevad ka igapäevakeelt kirjakeele ja murretega. Lingvistiline antropoloogia uurib suulise ja kirjaliku keele erinevuste asemel keelekasutuse seost erinevate kultuuriliste ja sotsiaalsete teguritega. Selle suuna uurimisobjektiks on kujunenud suuline keel just seetõttu, et paljudes kultuurides puudub kiri. Vestlusanalüüs, mis uurib suhtlust ja suhtlemisnorme, on abiks ebaselge tähendusega keelenähtuste – näiteks partiklite ja hääliitsuste – uurimisel. (Hennoste 2000a: 1118–1119)

Harvey Sacks'i uurimistööst alguse saanud vestlusanalüüs, mis ühendab lingvistilise analüüsi ja inimeste sotsiaalsuse uurimise, on loodud argivestlustes avalduva ühiskondliku korra uurimiseks. Selle eesmärgiks on luua teadus loomulikust empiirilisest suhtlusest. Stuart Allan (2005) on arvamusel, et vestlusanalüüsi uurimisobjektiks olev argivestlus ei ole triviaalne ja organiseerimata suulise keele nähtus, vaid korrapärane ja struktureeritud ühiskondlik tava. Loomulike vestluste lindistamine aitab uurijatel avastada seda, kuidas vestluskaaslased üksteist mõistavad ja öeldule reageerivad. Vestlusanalüüsi põhieesmärgiks on kõne produtseerimise ja

tõlgendamise ajal sotsiolingvistikilise pädevuse nähtavale toomine. (Allan 2005: 211–212)

Suulist keelt saab uurida kvantitatiivse ja kvalitatiivse analüüsi abil. Kvantitatiivse analüüsi kontseptsiooni järgi on osa keelendeid eelistatumad ja rohkem kasutuses kui teised, millest hoidutakse. Sõnade, sõnavormide ja grammatiliste kategooriate esinemise sagedust näitab keelestatistika, mille abil on tehtud ka keelte sõnaloendeid. Teine meetod – kvalitatiivne analüüs – uurib mingis kindlas olukorras esinevaid keelendeid ning seletab, millistel põhjustel või tingimustel neid kasutatakse. Kvalitatiivse analüüsi meetodit kasutavad näiteks vestlusanalüüs ja antropoloogiline lingvistika. (Hennoste 2000a: 1120–1121)

Suulise keele uurimine sai Eestis alguse 1980. aastatel, kui valmis Tiit Hennoste diplomitöö J. V. Veski mälestuste keele analüüsist. Hennoste juhendamisel valmisid ka mitmed suulise keele nähtuseid uurivad kursuse- ja diplomitööd. 1996. aastal alguse saanud Eesti linnakeelte kogumise ja uurimise projekt pani aluse esimesele süstemaatilisele suulise kõne korpusele. (Hennoste 2000a: 1122)

Hennoste (2000a) jagab artiklitena avaldatud uurimistööd kolmeks:

- uurimused suulise eesti keele lausemoodustusprobleemide kohta;
- uurimused suulise keele grammatika ja häälduse kohta;
- eesti keele allkeelte uurimused.

Teise rühma alarühma kuuluvad ka vestlusanalüüsi abil tehtud tööd, mille eesmärgiks on suhtluse ülesehituse ning partiklite ja üneemide kasutuse uurimine. (Hennoste 2000a: 1122–1123)

1.2. Suulise kõne korpus

Suulise keele uurimiseks on vajalik kõne lindistamine ja kogumine ning selle põhjal vastava kõnekogu loomine. Eestis on sellega tegeletud alates 1997. aastast, kui suulise kõne uurimise töörühm linnakeelt koguma hakkas. (Hennoste 2000a: 1133–1134)

Eesti suulise kõne korpus on 2015. aasta seisuga ca 2 miljonit transkribeeritud tekstisõna sisaldav avatud korpus (Hennoste 2015), mis sisaldab nii argi- kui ametivestluseid, nii spontaanseid kui ettevalmistatud monolooge, dialooge ja polülooge. Transkribeeritud korpuseteksides on kõik kõnelejate isiklikud andmed muudetud ning nende juurde kuulub taustakirjeldus, mis annab ülevaate vestluse olulistest taustaandmetest. Näiteks fikseeritakse suhtlussituatsioonist osavõtjad ja nendevahelised suhted ning vestluse aeg, koht ja teema (Hennoste 2000a: 1131–1132). Taustategurid mõjutavad nii üksteist kui ka suhtluses osalejat, kusjuures samas suhtlussituatsioonis viibivad inimesed võivad olukorda täiesti erinevalt kogeda (Hennoste 2000a: 1129–1130). Informantideks on Tallinna, Tartu ja Pärnu inimesed (Hennoste 2000a: 1134).

Tasakaalus korpuse olemasolu on oluline juhul kui soovitakse uurida näiteks keelevahendite kasutuse seoseid inimeste soo, vanuse ning sotsiaalse kihiga. Nt selgus Gunnel Tottie uurimuses inglise keele kõnelejate hulgas, et *uh*'i ja *um*'i kasutus on sagedasim kõrgemasse ühiskonnakihti kuuluvate üle 60-aastaste haritud meeste seas (Tottie 2011: 174, 192).

Transkriptsioon ehk suulise kõne üleskirjutamine on suulise keele uurimisel vajalik eelkõige seetõttu, et sellisel viisil on kõne kinnistatud kujul olemas ning ei jää vaid kellegi abstraktseks tõlgenduseks. Tartu Ülikooli suulise kõne uurimisrühm kasutab vestluste üleskirjutamiseks Jeffersoni transkriptsioonisüsteemi veidi muudetud varianti. (Hennoste 2000a: 1124–1125)

Tartu transkriptsioonis märgitakse ära seitse suuremat nähtust (Hennoste 2000a: 1125):

- sõnad ja häämitsused;
- suhtlusüksused;
- pausid lausungite sees ja vahel;
- erinevad kõne omadused, nt venitused ja katkestused;
- pealerääkimised (kellegagi samal ajal rääkimine);
- transkribeerija jaoks segaseks jäänud kohad;
- muude oluliste nähtuste äramärgimine, nt taustahelid.

Täpsemalt märgitakse transkriptsioonis ära järgmised üksused: üneemid, pausid ja nende pikkused, rõhk ja intonatsioon, kõnetempo, hääle tugevus, kõhatused, venitused, naer, aktsent, sisse- ja väljahingamine, kokutamine, silphaaval hääldamine, pooleli jäänud sõnad, kokkuhääldused, pealerääkimised, ebaselged kohad ja kommentaarid. (Hennoste 2000a: 1126–1129)

Selle töö praktilise osa transkribeeritud tekstides on takerdusteks loetud ja üles märgitud pausid, üneemid, otsimispartiklid, häälekad sissehingamised, sõnalõpuvenitused, kohatäitjad ning täpsed ja osalised vahetud kordused, millest on lähemalt juttu töö teises peatükis.

1.3. Suulise keele allkeeled

Hennoste ja Pajusalu (2013: 13) järgi on allkeel „keele variant, mida kasutatakse järjekindlalt teatud kasutussituatsioonides või inimrühmades ning millel on omad keelelised kasutusnormid või -normingud“. (Hennoste 2000b: 14).

Kõige olulisemaks allkeeleks peetakse tavaliselt **kirjakeelt** (Hennoste 2000b: 22). Kuna normitud keele kasutamine nõuab redigeerimisvõimaluse olemasolu, võib seda kirjeldada kui ametlikes situatsioonides kasutatavat keelt, mida on võimalik redigeerida (Hennoste 2000b: 27, 29). Kirjakeele normingud muutuvad eriti tähtsaks ametlikus suhtluses, kus kõneleja pöörab enda väljaõeldule suuremat tähelepanu ja püüab kasutada ka situatsiooni jaoks kõige ideaalilähedasemat keelt. Argivestluses jälgitakse oma keelekasutust palju vähem. (Hennoste 2000b: 47)

Argikeel ehk **kõnekeel** on vabamas situatsioonis kasutatav suuline ja spontaanne allkeel, mille normid erinevad kirjakeele omadest (Hennoste 2000b: 31). Argisituatsioonides kasutatav sõnavara, eriti vulgarismid, ei sobi ametlikku avalikku suhtlusesse. Argikeeles on tavalised keelemängud ja metafoorid, näiteks *ära hüppa* 'ära uhkusta', samuti esineb palju inglise ja soome keelest laenatud tsitaatsõnu. Kui kirjakeeles soovitakse sõnadel näha pigem kindlaid ja püsivaid tähendusi, siis argisuhtluses on rohkem muutlikkust, ebamäärasust ja mitmetähenduslikkust. (Hennoste 2000c: 1361, 1364–1365)

Vanim allkeele tüüp on **kohamurre**, mille kõnelejad on omavahel tugevalt seotud nii oma keele kui ka territooriumi poolest. Mitmeid põlvkondi üksteise kõrval elades toimub suhtlus peamiselt sama murde kõnelejatega ning kaugemal elavate inimestega on keelekontakte vähem. Selline keeleline ja territoriaalne seotus on aidanud murdel kui allkeelel püsima jääda. Murded seostuvad tavaliselt maakohas kasutava keelega, kuid olemas on ka **linnamurded** ehk **sotsiolektid**, mille alla paigutatakse ka släng. (Hennoste 2000b: 10–12)

Slängi all peetakse silmas mingi sotsiaalse rühma, näiteks õpilaste poolt kõneldavat eriomase sõnavaraga mitteformaalset keelt, mis eristab neid teistest rühmadest. Teise tähenduse järgi on see ka mitteametlik oskuskeel, näiteks arvutiinimeste kasutatav släng. Kuigi tavaliselt on peetud slängi kiiresti muutuvaks nähtuseks, võib sõnavara mõnel juhul isegi mitmeks põlvkonnaks püsima jääda. (Hennoste 2000b: 12–13, 16–17).

Internetikeeles on nii kirjalikule kui suulisele keelele omaseid tunnuseid. (Hennoste, Pajusalu 2013: 29) Netikeele kõige iseloomulikum tunnus on emotikonide ja teiste sümbolite kasutamine emotsioonide edastamise eesmärgil. Teiseks oluliseks tunnuseks on sõnade lühendamine, näiteks täishäälikute ärajätmise teel (*njh* 'nojah'). Selline lühendamine on mõeldav vaid netikeele puhul, kuna suulises keeles on ainult kaashäälikutest koosnevaid sõnu väga keeruline hääldada. Internetikeeles kasutatakse vähem kirjavahemärke kui kirjakeeles, et sõnum kiiremini vestluskaaslaseni jõuaks, kuid küsimärk jäetakse tavaliselt siiski alles. Kasutusel on ka eriline netiortograafia, mille tunnusjoonteks on näiteks tähtede asendamine numbritega (nt 6=õ, 2=ä, *s6brap2ev*) ja sõnade rõhutamine suurtähti kasutades. (Hennoste, Pajusalu 2013: 82–84)

Kindlas suhtlussituatsioonis kasutatavat keelt nimetatakse **registriks**. Redigeeritud kirjalik suhtlus ja argikeele suhtlus on kaks erinevat registrit ning poes müüjaga vesteldes on samuti kasutusel teistsugune register kui sõbraga suheldes. (Hennoste, Pajusalu 2013: 13–14, 28)

1.4. Suulise ja kirjaliku keele võrdlus

Schallert jt (1977: 3) toovad oma uurimuses välja ilmsed erinevused suulise ja kirjaliku keele vahel. Nad leiavad, et kõne on ajutine nähtus, mis annab edasi kuuldelist informatsiooni ning milles esinevad prosoodianähtused nagu rütm, rõhk ja intonatsioon. Kirjalik tekst on aga alatine ja prosoodianähtusteta ning edastab visuaalset informatsiooni.

Ka Hennoste (2000a: 1139–1140) tõstab teksti ja kõne olulisemate erinevuste juures ühe punktina esile teksti visuaalsuse ja kõne prosoodia. Teised põhierinevused on järgmised:

- kõnet pole võimalik tagasi kerida, seega tuleb kõneldes mõelda selle peale, kas öeldu on kuulajale esimesel korral mõistetav;
- kõik, mis välja öeldakse, jõuab kuulajani ja paranduste tegemine on võimalik alles hiljem;
- teksti lugedes on võimalik näha korraga tervet lehekülge, kuid kõne jõuab kuulajani sõnahaaval;
- kõneledes tuleb arvestada kuulaja lühimälu mahuga – vältida tuleks pikki lausungeid ning eelistada võimalikult seotud kõnet.

Tekst ja kõne on kasutuses erinevates situatsioonides: kõnelemine toimub tavaliselt kellegagi koos olles ja temaga vesteldes, kirjutamise ajal aga lugejaga tavaliselt samas kohas ei viibita. Kirjanikud ei saa oma teksti vaid ühele konkreetsele inimesele kirjutada ja nii peavad lugejad ilma autori lisaselgitusteta ise tekstist aru saama. See tähendab seda, et silmast silma kõnelemise eeliseks on vastastikuse suhtluse võimalus. (Schallert jt 1997: 10, 12)

Suuline kõne on kirjalikust tekstist spontaansem, kuna see leiab enamasti aset argivestluse dialoogides ning seda pole võimalik kirjaliku keelega sarnaselt redigeerida. Seetõttu tulevad kõik suulisele kõnele omased jooned paremini välja spontaansest redigeerimata tekstidest. (Hennoste 2000a: 1149)

Kuna suulises kõnes ei kasutata alati grammatilisi lauseid, osutab üksuse lõpule intonatsioon, mille järgi võib otsustada, kas tekst läheb edasi või mitte. Teiseks piirisignaalliks võivad olla takerdumisel kasutatavad pausid, kordused, üneemid jms. (Hennoste 2000a: 1141)

Kirjutades võib autor enne lõpliku variandi esitamist teksti ja sõnastust mitmeid kordi muuta (Eklund 2004: 38), kõneleja on aga alati teatud ajalise surve all, kuna rääkimise ajal ei saa pikka aega rahulikult mõtlema jääda. Selle surve tõttu pole suuline kõne nii täpne kui kirjalik tekst ning sellesse võivad tekkida mitmed probleemid. Näiteks peab ajahätta jäänud kõneleja teatud tekstiosasid kõnes edasi lükkama või hoopis oma lauset ümber muutma hakkama. Suuliste paranduste tegemiseks on oma süsteem, mida nimetatakse parandusmehhanismiks. (Hennoste 2000a: 1142–1143)

Mitmete erinevustele vaatamata võib kirjaliku keele ja kõnekeele vahel ka ühiseid kokkupuutepunkte leida: oma kõnet treeninud inimesed on võimelised rääkima väga kirjakeelesarnaselt. Kõne on tavaliselt kirjakeelelähedasem siis, kui see on ettevalmistatud või leiab aset formaalses suhtlussituatsioonis, kus oodatakse võimalikult kirjakeelset teksti. (Hennoste 2000a: 1144)

2. TAKERDUMINE SUULISES KEELES

Hennoste (2000d: 2689) sõnul oli erinevate takerdumiste ja paranduste olemasolu üks esimestest suulise keele uurimise juures märgatud nähtustest.

Kuna kirjutades on teksti tootmise aeg kümme korda pikem kui kõneledes, on kõnelemine kirjutamisest kiirem. Kõne kiirus on umbes 120–180 sõna minutis, kusjuures formaalses suhtlussituatsioonis on see üldiselt aeglasem. Kui kirjutaja võib lugejast mitmeid kordi aeglasem olla, siis kõnelemisel on oluline, et nii kõneleja kui kuulaja kasutaksid suheldes sama tempot. (Hennoste 2000a: 1139) Lühem mõtlemisaeg võib tekitada olukorra, kus kõnelejal on teksti tootmisega raskusi ja vajalikud on parandused: järgneva tekstiosa väljaütlemine tuleb edasi lükata või korrigeerida eelnevas osas esitatud teksti tagantjärele. (Hennoste 2000d: 2693–2694).

Parandused saab jagada ümbertegemiseks ja edasilükkamiseks (kasutatud on ka sõnu järjeotsimine ja takerdumine). Edasilükkamise on selline parandus, kus kõnega jätkamine lükatakse edasi ja teksti parandatakse mälus enne selle välja ütlemist. Ümbertegemine erineb selle poolest, et muutma hakatakse juba väljaöeldud teksti. Esimene variant tähendab kuulaja jaoks valestiläinud lõigu mitteamestamist, teine aga juba kuulud info asendamist uuega või vana ja uue info omavahel kokkusobitamist. Kuigi kuulaja võib edasilükkamise osa mitte arvestada, saab ta kõneleja ja teksti kohta siiski midagi järeldada. (Hennoste 2000d: 2691–2692, 2694)

Levelti (1983: 44) järgi koosneb paranduse tegemine kolmest osast. Esmalt toodetakse lausung, mis sisaldab endas probleemset ja aprandamist vajavat kohta. Teises osas toimub takerdumine, mille kestus võib varieeruda. Kolmandas osas esitatakse esimeses osas toodetud vea parandus, kus paranduse tegemisel võidakse alustada nii parandust vajavast kohast kui mingist varasemast hetkest.

Takerdumine leiab aset siis, kui kõnelejal tekib kõne planeerimisel prboleem, mille lahendamiseks tuleb kasutusele võtta tavaline või „täidetud“ paus (Clark, Wasow 1998: 201). Täidetud paus tähendab, et takerdumissegmendis on erinevad hääliitsused või muud süntaktilise funktsioonita üksused, mis ei oma lauses lisatähendust (Hennoste

1997: 56). Takerdumine võib kõnevoolus aset leida ükskõik millisel hetkel (Levelt 1983: 56).

Inglise keele uurijad on leidnud, et inglise keskseid pausitäitesõnu (üneeme) *uh* ja *um* võib vaadelda kui sümptomit, signaali või sõna. Clark ja Fox Tree (2002) nõustuvad Maclay ja Osgoodi 1959. aasta uurimuses avaldatud mõttega, mille järgi võivad kõnelejad täidetud pause kasutada signaalina, et kõnevooru enda käes hoida. Uurimusest selgus, et kõneleja peab pausi tekkimisel vooru enda käes hoidmiseks märku andma, et soovib veel edasi rääkida. Häälitsused või eelmise üksuse kordamine näitavad teistele, et kõneleja pole veel lõpetanud ja jutule ei tohi vahele segada. (Clark, Fox Tree 2002: 75, 76)

Clark ja Fox Tree (2002) pole nõus, et täidetud pausid võiksid olla sümptomid. Nad leiavad, et *uh* ja *um* on tavalised sõnad, mida toodetakse nagu teisigi inglise sõnu. Kuna kõnelejal on kontroll *uh*'i ja *um*'i kasutamise üle, ei saa need automaatsed olla. Autorid usuvad, et inglise keele kõnelejad kasutavad neid üneeme, et teavitada kuulajat kõnes ette tulevast lühikesest (*uh*) või pikast (*um*) pausist (Clark, Fox Tree 2002: 75, 79). Selle seisukoha kohta on eriarvamusi. Näiteks Corley ja Stewart (2008: 589) leiavad, et üneemid on kõigest „potentsiaalselt kommunikatiivsed takerdused“.

Brennan ja Schober (2001) uurisid, kuidas kuulajad takerdust sisaldava infoga hakkama saavad ja leidsid, et takerdused võivad info mõistmist parandada. Selgus, et takerdumisel edasiantav info korvab kõnesse tekkinud katkestuse ja täidetud pauside kasutamine koos osalise vahetu kordusega aitab kuulajatel neile antud juhustest paremini aru saada. Täitesõnade ja osalise vahetu kordusega info mõistmisel tehti vähem vigu kui ilma täitesõnadeta juhiste puhul. Seda võib seletada info mõistmiseks juurde tekkinud lisaajaga. See aga ei tähenda, et kõnelejal oleks kasulik oma kõnes takerduda, vaid tõestab hoopis, et takerdunud kõnest arusaamine pole ladusa kõne mõistmisest tingimata aeglasem, kuna täitesõnade kasutamisel lisanduv mõtlemisaeg tasakaalustab ladusa kõne eelise. (Brennan, Schober 2001: 276, 292–293, 295)

2.1. Takerdumisele osutavad vahendid suulises keeles

Kui kõneleja on takerdunud, võib ta oma kõnesse järje otsimiseks pausi teha või hoopis üneeme, venitusi, korduseid jms täitesõnu kasutada. Verbaalset ainet saab asetada teksti vahele (nt üneemid), kuid muuta võib ka teksti osi (nt venitused). (Hennoste 2000d: 2694)

Järgnevalt tutvustatakse lähemalt neid takerdumisele osutavaid vahendeid, mis tulevad analüüsimisele töö praktilises osas.

2.1.1. Pausid

Paus on „tähendust kandev vokaalne kommunikatiivne vaikus, mis esineb suhtlusaktis või kahe akti vahel“ (Hennoste 2000e: 2021). Sellel on mitmeid erinevaid ülesandeid, kuid osalausungite piiridest väljaspool asuvad tavaliselt edasilükkamispausid (Hennoste 2000d: 2694).

Kommunikatiivsed pausid on kuulajale suunatud pausid, mis näitavad, et kõnelejal pole enam midagi lisada ja ta soovib oma kõnevooru lõpetada. Peale selle võivad need osutada ka ebakindlust või teatud osade esiletõstmist (nt retooriline paus). Kommunikatiivsete pauside alla kuuluvad ka enesekogumise paus ja väliste segajatega (nt tule kustumine) seotud situatiivne paus. Mitteteadlikult tekitatud kommunikatiivsetel pausidel ja kõneprobleemide lahendamiseks kasutatavatel kognitiivsetel pausidel on ilmsete erinevuste puudumise tõttu väga raske vahet teha. (Hennoste 2000e: 2021–2022)

Ametlikus vestluses eelistatakse takerdumisel pause ja üneeme partiklitele, kuna partiklite kasutamine tähendaks kõnesse „parasiitsõnade“ sissetoomist, mis on ametlikus suhtluses taunitud (Hennoste 2000c: 1356; 2000d: 2695). Formaalses suhtlussituatsioonis kasutatavad pausid kalduvad olema ka pikemad kui igapäevasuhtluses tekkinud pausid, kuna argivestluses on kõnega jätkamiseks rohkem sobivaid valikuid ja ka partiklite kasutamine on sobilikum. (Hennoste 2000e: 2024–2025)

2.1.2. Üneemid

Üneemid (nt *ee*, *õõ*, *mm* jms) on sõnalaadsed häälightsused, mille ülesandeks on teksti planeerimine (Hennoste 2000f: 1567), kuid need võivad anda märku ka sellest, et kõneleja jutt on pooleli ja soovitakse veel edasi rääkida (Hennoste 1997: 56).

Üneemid saab jagada planeerimis- ja suhtlusüneemideks. Planeerimisüneemid on seotud teksti planeerimisega ja kuulaja jaoks puudub neil igasugune funktsioon. Kõneleja jaoks võrdub üneemide kasutamine aga lisaajaga, mida saabki kasutada teksti planeerimiseks. Suhtlusüneemid on teadlikud ja kuulajale suunatud sõna ja häälightsuse vahepealsed üksused, millel on mitmeid suhtlusega seotud eesmärgi (nt *õhõh*, *hm*, *mnjah*). (Hennoste 1997: 57–58)

Takerdumine ise on universaalne, kuid üneemid võivad erinevates keeltes varieeruda (Hennoste 2000a: 1136). Need esinevad nii eraldi kui ka teiste sõnadega kokku hääldatuna (nt *ja=et=ee*), kusjuures suurema tõenäosusega ühineb sõnaga üneemi lühike variant (nt *e*, *õ* jms), mis asetseb tavaliselt sõna järel. Üldiselt asuvad üneemid lausungite piiril, olles enamasti selle alguses sidenti või partikli järel, ja harvem ka lausungi sees. Kõnevooru alguses esinev üneem võib olla seal nii planeerimisüneemi rollis kui ka näiteks tähelepanu haaramise eesmärgil. (Hennoste 2000d: 2694–2695)

Inimesed eelistavad tavaliselt ühte tüüpi üneemi, mida kasutavad võrreldes teiste üneemidega rohkem kui poole tihedamini. Puudub seletus, miks kellegi jaoks just üks või teine üneem enim kasutust leiab. Osa inimestest kasutab üneemide asemel edasilükkamiseks hoopis partikleid. (Hennoste 2000d: 2695)

2.1.3. Partiklid

Pragmaatilised partiklid (nt *noh*, *nagu* jms) ehk „parasiitsõnad“ on formaalsesse suhtlussituatsiooni sobimatu sõnarühm, millel on argikeeles palju rohkem erinevaid ja levinumaid kasutusi kui kirjakeeles (Hennoste 2000c: 1346, 1351). Suulises kõnes kasutatakse kõige sagedamini partiklit *noh*, millel võib olla nii emotsioone väljendav kui teksti liigendav funktsioon (Hennoste 1994: 9, 11–12). Sarnaselt üneemidega on ka edasilükkamispartiklite kasutamine inimeseti erinev ning üks partikkel leiab teistega

võrreldes palju tihedamini kasutust. Samas ei ole edasilükkamine ühegi partikli põhifunktsiooniks. (Hennoste 2000d: 2696)

Suhtluspartiklid on seotud kõnele reageerimisega – nendega väljendatakse seda, kuidas ja millisel moel on öeldu kuulajale kohale jõudnud. Nende alla kuuluvad ka dialoogipartiklid, mis annavad märku, et ollakse kuulamiseks ja kõne vastuvõtmiseks valmis. Dialoogipartiklitega saab näidata ka nõustumist (nt *okei*), või seda, et kuulaja sai kõneleja käest uut informatsiooni (nt *ahaa*). Partikli tähendus võib tihti sõltuda kontekstist või intonatsioonist – näiteks tähendab langev *nii*, et kõneleja on teema käsitlemise lõpetanud, tõusev *nii* aga seda, et kõnelejal palutakse jutuga jätkata. (Hennoste 2000g: 1778–1779)

2.1.4. Häälekas sissehingamine

Häälekas sissehingamine tähendab, et kõneleja hingab häälekalt sisse või et mingit osa tekstist kõneldakse sisse hingates (Hennoste 2000a: 1128).

2.1.5. Venitused

Venitamisel hääldatakse sõna alguses, keskel või lõpus paiknevat häälikut tavalisest pikema ja venitatumana. (Hennoste 2000e: 2037) Olenevalt asukohast võib venitustel olla mitmeid rolle: sõnasisesed venitused väljendavad teatud emotsioone, sõna lõpus asuvad venitused takerdumist või plaani tekstiga jätkata. Kõige sagedasem on sidendite (nt *aga:*), partiklite (nt *no:*) ja üneemide (nt *ee*) venitamine lausungi alguses. (Hennoste 2000d: 2697)

2.1.6. Kohatäitjad

Hayashi ja Yooni (2006) järgi on kohatäitja demonstratiiv, mis täidab hetkeliselt ununenud sõna kohta. Eelnimetatud uurijad leidsid tüpoloogiliselt erinevate keelte kohatäitjaid analüüsides, et kohatäitjana kasutatavad demonstratiivid varieerusid keeleti, kuid nende kasutusfunktsioonis oli siiski mitmeid sarnasusi. Kohatäitja kasutus oli neis keeltes seotud õige sõna leidmisel tekkinud takistusega, mille lahenedes asendati

kohatäitja otsitud sõnaga. Ilmnes, et kohatäitja aitab süntaktilise struktuuri valmimisele kaasa, mitte ei lükka seda edasi nagu takerdumise puhul tavaks. (Hayashi, Yoon 2006: 489, 499–500)

Mõnel juhul võidakse kohatäitjat kasutada ka siis, kui õige sõna väljaütlemine oleks ebaviisakas või solvav. Sellisel juhul kasutatakse kohatäitjat mitte-eelistatud sõna teadlikuks vältimiseks. (Hayashi, Yoon 2006: 501)

2.1.7. Kordused

Kordus on parandusvõte, mis võib esineda kolmel kujul: puhta korduse, parafraasi või pooliku kordusena (Hennoste 2000d: 2696). Esimesel juhul korratakse üht ja sama üksust kaks korda järjest ilma seda muutmata, teisel juhul toimuvad muudatused leksikas või grammatikas ning kolmandaks võib kordus hoopis poolikuks jääda. Kordused jagatakse vahetuteks ja kaugemateks olenevalt sellest, kas need tulevad koheselt teineteise järel või nende vahel on muid elemente. Edasilükkamise rollis kasutatakse alati puhast vahetut kordust. Enim korratakse sidendeid, partikleid, üneeme, verbe ja määrsõnu.

Fox jt (2009) uurisid nende kolme kordusviisi seost avatud ja suletud sõnaliikidega ning leidsid, et nii inglise, saksa kui heebrea keeles korratakse funktsioonisõnu palju sagedamini kui sisusõnu. Ühe poolikuks jäänud sõna asendamisel teisega on asendatava sõna rollis aga tavaliselt sisusõnad, kuna neid on funktsioonisõnadest rohkem ning sobiva sõna leidmine võib kõnelejale raskusi tekitada. (Fox jt 2009: 248, 253, 255–256)

3. MATERJAL JA MEETOD

Selles peatükis kirjeldatakse käesolevas bakalaureusetöös uuritud materjali ja antakse ülevaade uurimismeetodist. Teises alapeatükis on selgitatud takerduste, koosluste ja positsioonide märkimist lausungeis ning nende ees olevate sõnaliikide määramist.

3.1.1. Uurimismaterjal

Selle töö uurimismaterjal pärineb Tartu Ülikooli suulise kõne korpuse transkribeeritud argi- ja ametivestluse tekstidest, mis on saadud korpuse administraatori Andriela Rääbise käest. Analüüsitud vestluseid oli kokku kuus: kolm argivestlust ja kolm ametivestlust. Takerdusi välja jättes esines neis kokku vastavalt 1849 ja 2065 sõna. Bakalaureusetöös rakendatakse kvalitatiivset analüüsi, mida kasutab ka vestlusanalüüs.

3.1.2. Uurimismeetod

Takerduste ja nende koosluste leidmiseks märgiti programmis Microsoft Word argi- ja ametivestlustes esinenud takerduste üksikvahendid ja nende kooslused erinevate taustamarkeritega. Seejärel arvutati programmis Excel takerduste esinemissagedused.

Takerduste positsioonide märkimiseks liigendati vestluse tekstid lausungiteks selliselt, et lausungis esinevad takerdused jääksid rea algusesse. Seejärel sai iga lausungi taha kirjutatud märgi selle kohta, kas takerdus asub lausungi sees (LS) või alguses. Lausungi alguses olevate takerdumiste puhul märgiti ära, kas neile järgneb ilma takerdumiseta terve lausung (LAK) või vaid osa sellest (LAO). Eraldi märgiti ära ilma takerdumiseta lausungid (IT). Iga märki järele lisati number, mis näitas, mitu sõna ilma takerdumiseta öeldi. Statistika tegemise jaoks kasutati programmi Excel.

Sõnaliikide määramiseks tuli uurida iga rea alguses esinevaid üksiktakerdusi või nende kooslusi ning uurida sellele järgnevat sõna. Pärast takerdust esinevat sõna ongi see, mida inimene enne takerdumist otsima hakkas. Substantiivide alla kuuluvad isiku- ja koha nimed lisati eraldi kategooriasse. Erinevate sõnaliikide esinemiste kohta tehti hiljem Excelis statistika.

4. ANALÜÜS

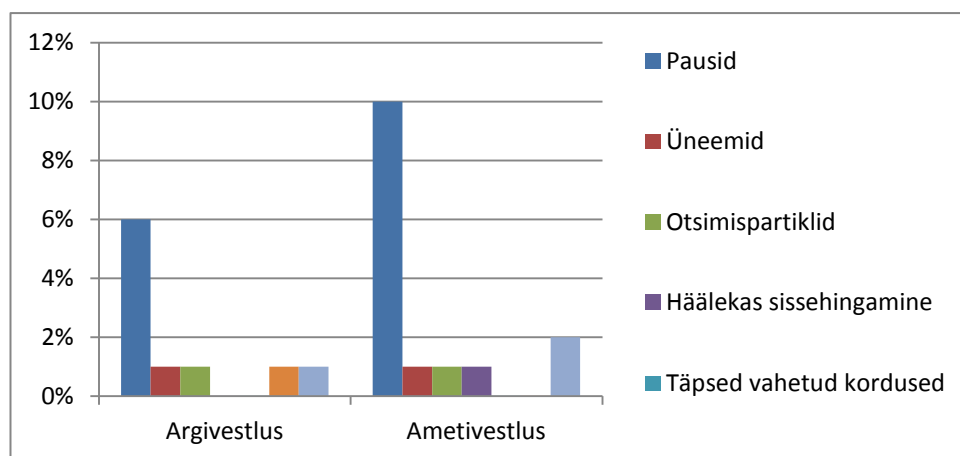
Selles peatükis antakse ülevaade uurimistulemustest. Kõigepealt analüüsitakse nii üksikvahendina esinenud takerduste kui ka koosluste esinemist argi- ja ametivestlustes. Seejärel uuritakse takerduste positsiooni lausungites ja ilma takerduseta öeldud sõnade hulka. Lõpuks vaadeldakse milliste sõnaliikide ees takerdumine kõige sagedamini toimub.

4.1. Takerdused ja nende kooslused argi- ja ametivestlustes

Selles alapeatükis vaadeldakse nii üksikvahendina kui kooslustena esinenud takerdusi ja nende esinemissagedust ning tuuakse näiteid nende esinemiste kohta vestlustes. Seejärel esitatakse argi- ja ametivestlustes takerdumise erinevused ning tuuakse välja mitu protsendi kogu vestlusest erinevad takerdumisele viitavad vahendid moodustavad.

4.1.1. Üksikvahendina esinenud takerdused argi- ja ametivestlustes

Takerdusi arvestamata oli argivestluses 1849 ja ametivestluses 2065 sõna. Joonisel 1 on näha, et nii argi- kui ametivestluses esines sõnade koguhulgaga võrreldes enim pause. Võrreldes kogutekstiga on argivestluses 10% vestlusest takerdumine, ametivestluses aga 15%. Kuigi ametivestluses on takerdumist 5% võrra rohkem, moodustavad sellest suurima osa (10%) pausid.

Joonis 1. Takerduste esinemine argi- ja ametivestlustes võrreldes sõnade koguhulgaga

Argi- ja ametivestlustes esines üksikvahenditest kokku 325 pausi, 36 üneemi, 39 otsimispartiklit, 24 häälekat sissehingamist, 17 täpset vahetut kordust, 19 osalist vahetut kordust, 45 sõnalõpuvenitust ja mitte ühtegi kohatäitjat. Küll aga moodustasid kohatäitjad koos teiste takerdumisele osutavate vahenditega omaette kooslusi. Argivestlustes esines 189 üksikvahendina esinenud takerdust, ametivestlustes 316.

Tabel 1. Argi- ja ametivestluse takerdustes esinenud üksikvahendid

	Argivestlus	Ametivestlus	Kokku
Pausid	113	212	325
Üneemid	10	26	36
Otsimispartiklid	26	13	39
Häälekas sissehingamine	7	17	24
Täpsed vahetud kordused	8	9	17
Osalised vahetud kordused	11	8	19
Sõnalõpuvenitused	14	31	45
Kohatäitjad	0	0	0
Kokku	189	316	

Pausid moodustasid argivestlustes ligikaudu 60% ja ametivestlustes 67% kõikidest üksikvahendite takerdustest. Näites 1 on üks 0,4 sekundit kestnud argivestluse paus, millele järgneb selgitus esimeses lausungis väljaöeldule (*ma `kindlalt kül=ei=`luba.*). Kõneleja jätkab oma mõttega ning täpsustab, mida ta täpsemalt ei luba.

(1)

A: *ma `kindlalt kül=ei=`luba.*

(0.4) *t=ma `viitsin sina `minna.*

(.) *ma `sellepärast eraldi `Tallinna vist ei=viitsi `sõita,*

Üneemid moodustasid argivestlustes ligikaudu 5% ja ametivestlustes 8% kõikidest üksikvahendite takerdustest. Näites 2 on üneemina kasutatud häälikut *ä*, mis annab kõnelejale lause sõnastamiseks lisaaga. Lisaaja jooksul otsib kõneleja kaduma läinud sõna.

(2)

B: ja `siin=oli=üks=

äääää üks `major=oli?

(.) m pärast sai `kapteniks.

Otsimispartiklid moodustasid argivestlustes ligikaudu 14% ja ametivestlustes ligikaudu 4% kõikidest üksikvahendite takerdustest. Näites 3 on otsimispartiklik *noh*, mida kasutatakse kõne ümbertegemisel.

(3)

B: (0.5) eee `praegu:::: (0.8) kuna `s::::uvel `koolilapsi `väga=palju ei `käi sis=

noh ta- (0.9) noh `täiskasvanud `olnud

need ned põhi `külastajad.

Häälekas sissehingamine moodustas argivestlustes ligikaudu 4% ja ametivestlustes ligikaudu 5% kõikidest üksikvahendite takerdustest. Näites 4 jääb mõte pooleli sõna juures *niuksed*. Seejärel alustab kõneleja uut lausungit hääleka sissehingamisega.

(4)

KT: ta `vaatab lihtsalt võibola neid `hindu ainult või niuksed

.hhhhh et (0.3) ta `ehmub sellest et ma nüüd `torman talle

(.) `ligi=või {-}

Täpsed vahetud kordused moodustasid argivestlustes ligikaudu 4% ja ametivestlustes ligikaudu 3% kõikidest üksikvahendite takerdustest. Näites 5 korratakse sõna *et*, kusjuures selliste kordustest koosnevate takerdumise puhul on korratav sõna alati ka otsitav sõna.

(5)

KT: (3.5) noh `temal oli selles mõttes `uvitavam=

et et `tema lasti

nagu `kassa taha=ju kohe

Osalised vahetud kordused moodustasid argivestlustes ligikaudu 6% ja ametivestlustes ligikaudu 3% üksikvahendite takerdustest. Näites 6 jääb sõna *külalisteks* esialgu pooleli ja kõneleja ütleb sama sõna uuesti, seekord terviklikult.

(6)

B: tähendab meie põhi`

küla- `külalisteks `kujunevat=

eee `kindlalt kohe `kooliõpilased.

Sõnalõpuvenitused moodustasid argivestlustes ligikaudu 7% ja ametivestlustes ligikaudu 10% üksikvahendite takerdustest. Näites 7 on näha, et sõna *ka* lõpuhääliku venitamise ajal on kõnelejal aega mõelda, kuidas lausega jätkata.

(7)

B: mis=oli=sis

(0.3) `tollel ajal=ka::: Eu`roopa `moodsaima

(0.7) eee < `s::aate `mastiga. >

Kohatäitjaid analüüsitud näidetes üksikvahendina ei esinenud, mis viitab sellele, et nende esinemus on väga harv. Kuna kohatäitjad on seotud ilmse takistuse tekkimisega informatsiooni unustamise näol, on selle kombineerumine mingi teise edasilükkamisvahendiga ootuspärane.

4.1.2. Takerduste kooslused argi- ja ametivestlustes

Erinevaid üksikvahendite kombineerumisel tekkinud kooslusi oli 19 ja kõige enam moodustasid teiste vahenditega kombinatsioone pausid, üneemid, otsimispartiklid ja sõnalõpuvenitused. On oluline märkida, et pausid kombineerusid ainsana kõikide üksikvahenditega (vt Tabel 2).

Tabel 2. Pauside kooslused argi- ja ametivestlustes

	Argivestlus	Ametivestlus	Kokku
Paus+üneem	21	57	78
Paus+otsimispartikkel	37	23	60
Paus+häälekas sissehingamine	1	3	4
Paus+täpne vahetu kordus	4	5	9
Paus+osaline vahetu kordus	1	3	4
Paus+sõnalõpuvenitus	12	37	49
Paus+kohatäitja	4	2	6

Paus moodustas kooslusi üneemide, otsimispartiklite, hääleka sissehingamise, täpsete vahetute korduste, osaliste vahetute korduste, sõnalõpuvenituste ja kohatäitjatega. Vestlustes esines enim pausi ja üneemi kooslust (vt Tabel 2). Näites 8 järgneb pausile kahel järjekorras juhul üneem *ä* ja viimaks ka üks tavaline paus.

(8)

B: (0.5) ääää se=oli=sis

(0.9) äää `nõukogude

(0.3) `piirivalve käest `üle=võetud=sis selles `linnakus.

Üneem kombineerus otsimispartiklite, hääleka sissehingamise, täpsete vahetute korduste, osaliste vahetute korduste ja sõnalõpuvenitustega (vt Tabel 3).

Tabel 3. Üneemide kooslused argi- ja ametivestlustes

	Argivestlus	Ametivestlus	Kokku
Üneem+paus	21	57	78
Üneem+otsimispartikkel	2	6	8
Üneem+häälekas sissehingamine	0	1	1
Üneem+täpne vahetu kordus	0	1	1
Üneem+osaline vahetu kordus	1	0	1
Üneem+sõnalõpuvenitus	1	22	23

Enim esines üneemi kombineerumist pausi ja sõnalõpuvenitustega. Näites 9 on koos nii sõnalõpuvenituse ja üneemi kui ka üneemi ja pausi kooslus.

(9)

A: (0.5) äkki te oskate mind natuke `aidata selles=osas?

(2.6) et::=eee (0.4) `kõigepealt sooviks `teada,

(0.9) `miks ültse seline `muuseum `rajati=just `Türile.

Otsimispartikkel oli koosluses hääleka sissehingamise, täpsete vahetute korduste ja sõnalõpuvenitustega (vt tabel 4).

Tabel 4. Otsimispartiklite kooslused argi- ja ametivestlustes

	Argivestlus	Ametivestlus	Kokku
Otsimispartikkel+häälekas sissehingamine	1	1	2
Otsimispartikkel+sõnalõpuvenitus	2	7	9
Otsimispartikkel+täpne vahetu kordus	5	0	5

Enim leidus otsimispartiklite ja sõnalõpuvenituste kooslusi. Näites 10 on otsimispartiklik *noh*, mille järel venitatakse sõna *ütleme* viimast häälikut. Sellele kooslusele järgneb omakorda mikropaus. Otsitav sõna on siin näites *roolimajas*.

(10)

B: see (0.6) ma=lin `tüürimees tändab=jah?

.hhh tüürimehe `tüürimehele=

see:=**noh ütleme:** (.) `roolimajas

Otsimissegmendi alguses olevad **sõnalõpuvenitused** moodustasid kooslusi täpsete vahetute korduste, osaliste vahetute korduste ja kohatäitjatega (vt Tabel 5).

Tabel 5. Sõnalõpuvenituste kooslused argi- ja ametivestlustes

	Argivestlus	Ametivestlus	Kokku
Sõnalõpuvenitus+täpne vahetu kordus	6	5	11
Sõnalõpuvenitus+osaline vahetu kordus	0	1	1
Sõnalõpuvenitus+kohatäitja	1	0	1

Enim leitud sõnalõpuvenituste ja täpsete vahetute korduste kooslusi. Näites 11 järgneb sõnalõpuvenitusele *ikka*: täpne vahetu kordus *aga aga*.

(11)

R: =se=on [*loomulik.*]

J: [*mis=seal*]=`**ikka:=aga=aga**

R: a=se=on `selle viiga et liiga `hilja minnakse `magama.

Lisaks eelnevatele suurematele rühmadele on näites 12 välja toodud ka üks osalise vahetu korduse ja täpse vahetu korduse kooslus, mis esines vaid ühes argivestluses. Seal on kõneleja kaks erinevat kordust – osalise ja täpse – omavahel kokku liitnud.

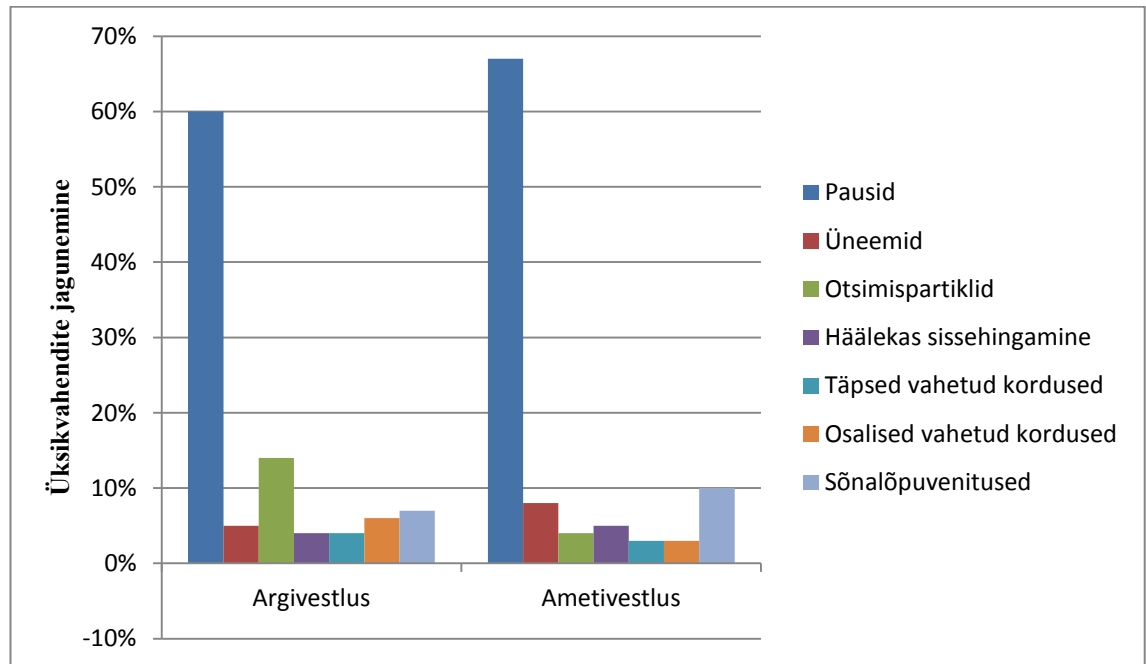
(12)

I: e **mi-** `mi[nule `minule `meeldib] `koolis käia,

mina käin kogu= `aeg koolis, iga [*päev?*]

4.1.3 Argi- ja ametivestluses takerdumise erinevused

Üksikvahendite jagunemisest argi- ja ametivestlustes annab ülevaate joonis 2, kus on esitatud kõik vestlustes esinenud takerdumisele osutavad üksikvahendid ja nende protsentuaalne jagunemine.

Joonis 2. Üksikvahendite esinemine argi- ja ametivestlustes

Argivestlustes moodustasid pausid 60%, üneemid 5%, otsimispartiklid 14%, häälekas sissehingamine 4%, täpsed vahetud kordused 4%, osalised vahetud kordused 6% ja sõnalõpuvenitused 7% kõikidest üksikvahenditest.

Ametivestlustes moodustasid pausid 67%, üneemid 8%, otsimispartiklid 4%, häälekas sissehingamine 5%, täpsed vahetud kordused 3%, osalised vahetud kordused 3% ja sõnalõpuvenitused 10% kõikidest üksikvahenditest.

Joonis 2 näitab, et argivestluses on rohkem otsimispartikleid, täpseid vahetuid korduseid ja osalisi vahetuid korduseid kui ametivestluses, kuid vähem pause, üneeme, häälekat sissehingamist ja sõnalõpuvenitusi. Nii argi- kui ametivestluses moodustavad pausid vähemalt 60% kõikidest üksikvahenditena esinevatest takerdustest. Märkatav on 10%-line vahe otsimispartiklite kasutuses.

Pauside ja üneemide koguhulgaga võrreldes on ametivestlustes 30% rohkem pause ja 44% rohkem üneeme kui argivestlustes. Samas leidis argivestlustes 34% rohkem otsimispartikleid. Pauside ja üneemide suurem hulk on kooskõlas teooriaga, mille kohaselt eelistatakse ametlikus vestluses partiklitele pause ja üneeme (Hennoste 2000c: 1356).

Argivestlustes esines enam nii osalisi kui täpseid korduseid (argivestlustes vastavalt 6% ja 4% ning ametivestlustes mõlemaid 3%). See näitab, et ametivestlustes hoidutakse kordustest enam kui argivestlustes.

Argivestlustes esinevatest takerduste kombinatsioonidest ei leidunud ametivestlustes üneemi ja osalise vahetu korduse (argivestlustes 1), sõnalõpuvenituse ja kohatäitja (argivestlustes 1), osalise vahetu korduse ja täpse vahetu korduse (argivestlustes 1) ning otsimispartikli ja täpse vahetu korduse (argivestlustes 5) kooslust. Ametivestlustes esinevatest takerduste kombinatsioonidest ei leidunud argivestlustes aga sõnalõpuvenituse ja osalise vahetu korduse (ametivestlustes 1), üneemi ja hääleka sissehingamise (ametivestlustes 1) ning üneemi ja täpse vahetu korduse (ametivestlustes 1) kooslust. Kõik eespool nimetatud vahendid peale otsimispartikli ja täpse vahetu korduse kombinatsiooni esinesid vaid ühe korra, seega ülekaalukalt vaid ühele suhtlussituatsioonile eriomaseid kombinatsioone ei leidunud. Otsimispartikli ja täpse vahetu korduse kombinatsioon esines argivestlustes aga viis korda, mis näitab, et selline kasutus ei olnud juhuslik ja ühekordne.

4.2. Takerduste positsioon vestlustes

Selles alapeatükis vaatlen takerdumiste positsioone, mis on jagatud vastavalt sellele, kas takerdused paiknesid (a) lausungi alguses või sees ning (b) kas takerdumise järel vormistati kogu lausung või osa sellest:

- LAK = lausungi alguses, vormistati kogu lausung;
- LAO = lausungi alguses, vormistati osa lausungist;
- LS = lausungi sees, kuid lausungi algus on ilma takerduseta;
- IT = ilma takerduseta algav lausung või selle osa.

Märke järele on lisatud number, mis näitas ilma takerdumiseta öeldud sõnade arvu.

Näites 14 esineb lausung, mille alguses on takerdus või selle kooslus, kuid kus terve ülejäänud lausung on ilma takerduseta.

(14)

KT: nagu (.) no=tändab (.) `kaks tükki olid nagu=sis `saali=peal, (LAK 7)

Näites 15 on takerdus lausungi alguses ning sellele järgneb osa lausungist ilma takerduseta. Märge LS näitab, et takerdus või selle kooslus asub lausungi sees.

(15)

KT: (0.3) noh (0.2) `tema võeti `selle koha (LAO 4)

(.) nagu (.) `eelmise tüüruku `asemele. (LS 3)

Märge IT (näide 16) osutab ilma takerduseta lausungile.

(16)

`suvel tegelikult oli `niimodi=et (IT 5)

(0.4) et=eeee(0.3) et=noh=et (2.0) `üks oli `kassas, (LAO 3)

üks oli `saali=päl=ja= (IT 5)

Tabelis 6 on välja toodud takerduste positsioonid ja ilma takerduseta toodetud lausungid.

Tabel 6. Takerduste positsioon argi- ja ametivestluse lausungites

	Argivestlus	Ametivestlus	Kokku
LAK	100	146	246
LAO	36	91	127
LS	76	171	247
IT	250	146	396
Kokku	462	554	1016

Tabelist 6 ilmneb, et 22% argivestluse lausungitest on sellised, milles takerdumine on lausungi alguses ja lausung viiakse lõpule (LAK), 8% olid sellised, milles takerdumine oli lausungi alguses ja selle järel vormistati ilma takerduseta osa lausungist (LAO), 16% olid sellised, milles takerdumine oli lausungi sees (LS) ja 54% lausungeist oli ilma takerdumiseta (IT). Ametivestlustes olid vastavad rühmad ligikaudu LAK 26%, LAO 16%, LS 31% ja IT 26%.

Ilma takerduseta lõppev lausungitüüp LAK esineb argivestluse lausungites peaaegu sama palju kui ametivestluse lausungites. Teised numbrid erinevad aga suuremal määral. Argivestlustes esineb LAO ja LS tüüpi lausungeid vähem kui ametivestlustes, kuid ilma takerduseta genereeritud lausungeid on seal 28% rohkem kui ametivestlustes.

Takerdusi arvestamata oli argivestluses 1849 ja ametivestluses 2065 sõna. Tabelis 7 on välja toodud lausungitüüpide jagunemine protsentides ja sõnade koguhulka arvesse võttes.

	Argivestlus	Ametivestlus
LAK	5%	7%
LAO	2%	5%
LS	4%	8%
IT	14%	7%

Tabel 7. Lausungitüüpide jagunemine võrreldes sõnade koguhulgaga

LAK-tüüpi lausungeid oli mõlemas vestlustüübis kokku 246 (vt Tabel 8). Kõige sagedamini esines selliseid variante, kus pärast lause alguses takerdumist öeldi ilma takerduseta välja terve ülejäänud lausung, milles oli argivestluses viis ja ametivestluses neli sõna. LAK 5 moodustas argivestluste LAK-tüüpide koguhulgast ligikaudu 19% ja LAK 4 20% ametivestluse LAK-tüüpide koguhulgast. Argivestlustes ei leidunud LAK 1 tüüpi lausungeid, ametivestlustes oli neid 7.

Tabel 8. LAK-tüüpi lausungid argi- ja ametivestlustes

	Argivestlus	Ametivestlus	Kokku
LAK 1	0	7	7
LAK 2	14	11	25
LAK 3	16	18	34
LAK 4	14	29	43
LAK 5	19	25	44
LAK 6	9	17	26
LAK 7	9	19	28
LAK 8	14	10	24
LAK 9	0	7	7
LAK 10	2	2	4
LAK 11	2	1	3
LAK 12	0	0	0
LAK 13	1	0	1
Kokku	100	146	246

LAO-tüüpi lausungeid oli mõlemas vestlustüübis 127 (vt Tabel 9). Enim esines mõlemas suhtlussituatsioonis LAO 3-tüüpi lausungeid, kus pärast lausungi alguses takerdumist öeldi ilma takerdumiseta välja osa lausungist, milles oli 3 sõna. LAO 3-tüüpi lausungid moodustasid argivestluses LAO-tüüpide koguhulgast 25% ja ametivestluses 22%.

Tabel 9. LAO-tüüpi lausungid argi- ja ametivestlustes

	Argivestlus	Ametivestlus	Kokku
LAO 1	3	16	19
LAO 2	8	19	27
LAO 3	9	20	29
LAO 4	5	14	19
LAO 5	4	9	13
LAO 6	2	5	7

	Argivestlus	Ametivestlus	Kokku
LAO 7	0	2	2
LAO 8	3	5	8
LAO 9	1	1	2
LAO 10	1	0	1
Kokku	36	91	127

LS-tüüpi lausungeid oli argi- ja ametivestlustes kokku 247 (vt Tabel 10). Kõige sagedasem oli variant, kus lause sees toimuva takerdumise järel öeldi nii argi- kui ametivestluses ilma takerdumiseta kaks sõna. LS 2- tüüpi lausungid moodustasid LS-tüüpide koguhulgast ametivestluses 30% ja ametivestluses 25%.

Tabel 10. LS-tüüpi lausungid argi- ja ametivestlustes

	Argivestlus	Ametivestlus	Kokku
LS 1	17	39	56
LS 2	23	43	66
LS 3	13	38	51
LS 4	11	19	30
LS 5	6	17	23
LS 6	5	9	14
LS 7	1	4	5
LS 8	0	1	1
LS 9	0	1	1
Kokku	76	171	247

Ilma takerduseta lausungeid oli mõlemas vestlustüübis kokku 396 (vt Tabel 11). Kõige tihedamini öeldi ilma takerdumiseta üks sõna. Ilma takerduseta lausungite koguhulgaga võrreldes moodustas ühe sõna takerduseta ütlemine argivestluses ligikaudu 19% ja ametivestluses 20%. Järgmisel kohal on mõlemas tüübis kolm takerduseta öeldud sõna. Argivestluses moodustab selline variant ligikaudu 16% ja ametivestluses 21% kõikidest

takerduseta lausungitest. Ametivestluses ei leidunud kümne või enamasõnalisi takerduseta lausungeid, kuid argivestluses esines neid kaheksal korral.

Tabel 11. Ilma takerduseta lausungid argi- ja ametivestlustes

	Argivestlus	Ametivestlus	Kokku
IT 1	47	29	76
IT 2	33	23	56
IT 3	39	30	69
IT 4	38	19	57
IT 5	29	14	43
IT 6	20	18	38
IT 7	17	6	23
IT 8	14	6	20
IT 9	5	1	6
IT 10	4	0	4
IT 11	2	0	2
IT 12	1	0	1
IT 13	0	0	0
IT 14	0	0	0
IT 15	1	0	1
Kokku	250	146	396

Kõige pikem takerduseta lausung sisaldas 15 sõna ja leidis aset argivestluses (näide 18). Võib arvata, et sellise pika lausungi genereerimine oli lihtsam seetõttu, et *ühe osakonna ukse juures või \$ `teise osakonna ukse juures* pole keeruline konstruktsioon – see kordab neid elemente, mis on kõnelejal juba eelnevalt kasutuses olnud.

(18)

EA: *no=ja > kas=ta seisab sis `ühe osakonna ukse juures või \$ `teise osakonna ukse juures (IT 15)*

Keskmine ilma takerduseta lausunud sõnade arv oli nii argi- kui ametivestluses ümardatult 4 (argivestluses 4,0 ja ametivestluses 3,5). On näha, et 6 sõna juures sagedused langevad – see on kooskõlas kuulaja lühimälu mahuga, millega tuleb kõnelemisel arvestada.

4.3. Takerdumise seos sõnaliikidega

Takerdumisi toimus kõikide sõnaliikide ees. Tabelis 12 on välja toodud erinevate sõnaliikide ees takerdumiste arv argi- ja ametivestluses. Substantiivide alla kuuluvad isiku- ja kohanimed on pandud omaette rühma.

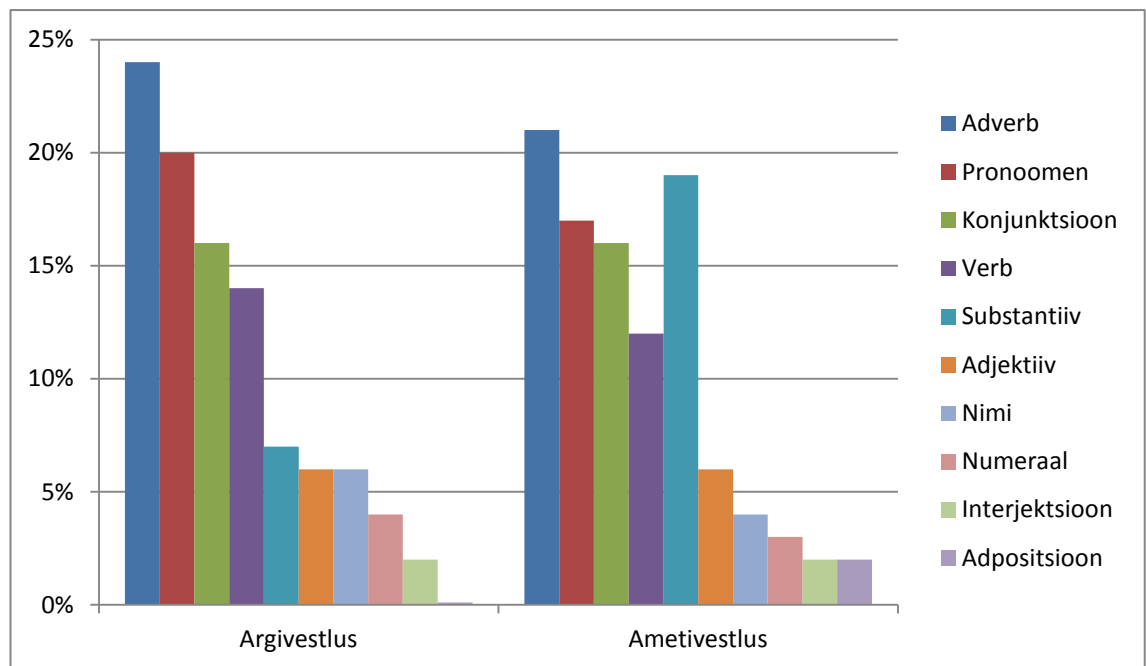
Tabel 12. Takerduste esinemine sõnaliikide ees

	Argivestlus	Ametivestlus	Kokku
Substantiiv	15	74	89
Nimi	12	15	27
Adjektiiv	13	23	36
Pronoomen	42	66	108
Numeraal	9	10	19
Verb	30	48	78
Adverb	51	83	134
Interjektsioon	5	6	11
Konjunktsioon	34	65	99
Adpositsioon	1	8	9
Kokku	212	398	610

Selgub, et nii argi- kui ametivestlustes takerduti enim adverbide ja pronoomenite ees. Adverbide ees takerdumist on mõlemas suhtlussituatsioonis üle 20% – argivestluses 24% ja ametivestluses 21%. Pronoomenid moodustasid vastavalt 20% ja 17% kõikidest vastava suhtlussituatsiooni sõnaliikide ees takerdumistest.

Kui üldjoontes on tulemused kahe suhtlussituatsiooni kohta üpris sarnased, siis kõige suuremaks erinevuseks kahe suhtlussituatsiooni vahel on substantiivide ees

takerdumine, mida esineb ametivestlustes 12% võrra rohkem kui argivestlustes. Ka joonisel 3 on näha, et kõige suurem erinevus esineb just substantiividega seoses. On keeruline öelda, miks ametivestlustes substantiivide ees rohkem takerdumist toimub kui argivestlustes.

Joonis 3. Sõnaliikide ees takerdumine argi- ja ametivestlustes

Adpositsioonide ees takerdumise hulk on nii argi- kui ametivestlustes peaaegu olematu. Põhjus võib olla selles, et adpositsioon ehk kaassõna esineb koos käändsõnaga ning need moodustatakse paarina. Postpositsiooni puhul (nt *laua all*) on võimalik, et inimene takerdub pigem postpositsioonile eelneva käändsõna ees. Seega võivad raskusi valmistada pigem prepositsioonid, kus käändsõna asub hoopis teisel kohal. Üheksast analüüsitud argi- ja ametivestluse adpositsioonist olidki kuus prepositsioonid. Näites 19 esineb prepositsiooni *pääle* (peale) ees takerduspauus ja üneem *eee*.

(19)

B: (1.3) eee `päüle selle sis tuleb `läbi

töötada:=õõ `raadio,

(0.9) {---} ja:: eee (.) `telefonid=

Takerdus nime ees võib tuleneda sellest, et üritatakse genereerida spetsiifilist sõna, mida ei saa vajadusel asendada mõne teise sõna või sünonüümiga. Näites 20 on venitatud sõna *Aafrika* lõppu ja sellele järgneb ka paus. Need takerdumisele osutavad vahendid annavad kõnelejale lisaiega, et täpsem info meelde tuletada.

(20)

B: (.) sai käidud=ka

`Aafrikas: (.) Ma`roko rannikul:=

seal kaheksa`jalad=ja

Sama käib ka numeraalide kasutamise kohta, kuna siis tuleb mõelda kindlatele numbritele või aastaarvudele, mille meenutamine kõnelejale raskusi võib valmistada. Näites 21 meenutab kõneleja aastaarvu 1992 ja kasutab häälekalt sissehingamist ja lühikest pausi.

(21)

`käskkirja=järgi valmis=sis vist oli

.hhhh `öheksakümne

(0.2) `teise aasta `juunist=vä.

Leksikaalsete sõnaliikide (substantiivide, verbide, adjektiivide ja adverbide) ees toimus argivestlustes 121 (57%) ja grammatiliste sõnaliikide (pronoomenite, numeraalide, interjektsioonide, konjunktsioonide, adpositsioonide) ees 91 (43%) takerdust. Ametivestlustes olid need numbrid vastavalt 243 (61%) ja 155 (39%). Ametivestlustes on leksikaalsete sõnaliikide ees takerdumine 4% võrra suurem, samas grammatiliste sõnaliikide ees takerdumine 4% võrra väiksem kui argivestlustes. Leksikaalsete ja grammatiliste sõnaliikide ees takerdumiste hulk argi- ja ametivestluste puhul on üpris sarnane.

KOKKUVÕTE

Bakalaureusetöö eesmärgiks oli uurida eesti suulise keele takerdumisi (järjeotsimisi) argi- ja ametivestlustes. Vastused leiti viiele uurimisküsimusele.

Argivestlustes esines 189 ja ametivestluses 316 üksikvahendina esinenud takerdust. Takerdumisel esines nii argi- kui ametivestlustes kõige enam pause, mis moodustasid argivestlustes 10% ja ametivestlustes 15% kogu vestlusest. Üksikvahendite koguhulgaga võrreldes moodustasid pausid argivestlustes 60%, üneemid 5%, otsimispartiklid 14%, häälekas sissehingamine 4%, täpsed vahetud kordused 4%, osalised vahetud kordused 6% ja sõnalõpuvenitused 7% kõikidest üksikvahenditest. Ametivestlustes moodustasid pausid 67%, üneemid 8%, otsimispartiklid 4%, häälekas sissehingamine 5%, täpsed vahetud kordused 3%, osalised vahetud kordused 3% ja sõnalõpuvenitused 10%.

Ametivestlustes oli 30% rohkem pause ja 44% rohkem üneeme kui argivestlustes, samas 34% vähem otsimispartikleid. Otsimispartiklid moodustasid argivestlustes ligikaudu 14% ja ametivestlustes 4% kõikidest üksikvahenditest. Pauside ja üneemide suurem hulk on kooskõlas teooriaga, mille kohaselt eelistatakse ametlikus vestluses partiklitele pause ja üneeme. Suur erinevus otsimispartiklite hulgas on seletatav teooriaosas välja toodud argi- ja ametikeele vaheliste erinevustega, kust selgus, et otsimispartiklid ei sobi ametliku suhtlussituatsiooniga ja neid üritatakse võimalusel vältida.

Erinevaid kooslusi oli 19 ja kõige enam moodustasid teiste vahenditega kombinatsioone pausid, üneemid, otsimispartiklid ja sõnalõpuvenitused, kusjuures pausid kombineerusid kõikide üksikvahenditega.

Takerdumise positsioone uurides selgus, et argivestlustes oli enim takerdumiseta lausungeid (54%). Seejärel oli levinuim variant, kus takerdumine oli lausungi alguses, mis viidi takerdumiseta lõpule (22%). Sellele järgnes takerdumine lausungi sees (16%). 8% juhtudest toimus takerdumine lausungi alguses, mille järel vormistati ilma takerduseta osa lausungist (LAO). Ametivestlustes olid vastavad rühmad LAK 26%,

LAO 16%, LS 31% ja IT 26%. Pärast takerdumist öeldi LAK-tüüpi lausungis ilma takerduseta kõige sagedamini 5 sõna ja argivestluses 4 sõna. LAO-tüüpi lausungis (nii argi- kui ametivestluses) öeldi välja 3 takerduseta sõna ning LS-tüüpi lausungis (nii argi- kui ametivestluses) 2 sõna.

Kõige tihedamini öeldi ilma takerdumiseta üks sõna. Ühe sõna ilma takerdumata ütlemine moodustas argivestlustes ligikaudu 19% ja ametivestlustes 20%. Järgmisel kohal oli mõlemas tüübis kolm takerduseta öeldud sõna. Argivestluses esines kaheksal korral kümne või enamasõnalisi takerduseta lausungeid, mida ametivestluses ei leidunud. Keskmiselt lausuti ilma takerduseta nii argi- kui ametivestluses ümardatult 4 sõna (argivestluses 4,0 ja ametivestluses 3,5). 6 sõna juures sagedused langevad – see on kooskõlas lühimälu mahuga.

Sõnaliike analüüsid selgus, et nii argi- kui ametivestlustes takerduti enim adverbide ja pronoomenite ees. Adverbide ees takerdumist esines nii argi- kui ametivestlustes üle 20% (argivestluses 24% ja ametivestluses 21%). Pronoomenid moodustasid vastavalt 20% ja 17% kõikidest vastava suhtlussituatsiooni sõnaliikide ees takerdumistest. Kõige suuremaks erinevuseks kahe suhtlussituatsiooni vahel on substantiivide ees takerdumine, mida esineb ametivestlustes 12% võrra rohkem kui argivestlustes.

Argi- ja ametivestluse sarnasusteks olid takerumise vahele jäävate üksuste pikkus, mis on usutavati seotud lühimälu mahuga. Takerdusi oli enam leksikaalsete kui grammatiliste sõnaliikide ees, kuna kõneleja otsib ennekõike leksikaalseid sõnu, mis seostuvad lause tähendusega. Erinevustena võib välja tuua selle, et argivestluses oli rohkem partikleid ja korduseid, samas kui ametivestlustes leidis enam pause ja üneeme. See on kooskõlas arusaamaga, et avalikkuses tuleb vältida ilmseid takerdumisi. Takerdumise esinemine ametivestluse substantiivide ees on üks erinevus, mis vajab edasist uurimist.

Disfluencies in oral speech and their relation with word classes.

Summary

The purpose of this thesis was to analyze the disfluencies and the phenomenon of „searching“ present in the Estonian language, usually conveyed by filled pauses, repetitions and other disfluencies. Both informal and formal speech was analyzed. The thesis consists of four chapters: chapters one and two introduce the theoretical background: firstly, the overview of oral speech and its features in general, and secondly, the introduction of different variants of disfluencies. Chapter three describes the data and the method of research. The data comes from the transcribed texts of the Corpus of Spoken Estonian of the University of Tartu. The findings are analyzed in the fourth chapter.

There were 189 separate disfluencies in informal speech and 316 separate disfluencies in formal speech. Most of it were pauses – 10% of informal speech, 15% of formal speech. Considering the total amount of different types of disfluencies in both speech types, the pauses constituted 60% of all the disfluency types (filled pauses 5%, particles 14%, loud inhalations 4%, exact repetitions 4%, partial repetitions 6% and elongations 7%). In formal speech the percentages were 67% for pauses, 8% for filled pauses, 4% for particles, 5% for loud inhalations, 3% for exact and partial repetitions and 10% for elongations.

There were 30% more pauses and 44% more filled pauses in formal speech, but 34% less particles. The particles constituted 14% of the total amount of different types of disfluencies in informal speech and 4% in formal speech. The amount of unfilled and filled pauses in formal speech is consistent with the theory that says those two types of disfluencies are preferred in the formal situation. The difference between particle use can also be explained by the theoretical part of this thesis – particles are typically avoided in formal speech.

There were 19 combinations of disfluencies. Most combinations had unfilled pauses, filled pauses, particles and elongations as one half of the combination. The pauses were the only types of disfluencies to combine with all of the other types.

The positions of the disfluencies were as follows: most of the utterances (54%) in informal speech were disfluency-free (IT), followed by utterance-initial disfluencies that disappeared after the initial disfluency (LAK – 22%). 16% of the disfluencies were utterance-medial (LS), while 8% happened in the beginning of the utterance, but did not disappear for the remainder of the utterance (LAO). In formal speech, the percentages were as follows: LAK 26%, LAO 16%, LS 31% and IT 26%.

After the disfluency, 5 disfluency-free words were spoken in informal speech and 4 words in formal speech most often in LAK-type utterances. In LAO-type utterances those number were 3 for both informal and formal speech. For LS-type utterances, that number was 2 for both informal and formal speech.

For IT-type utterances, most often only one word was produced without disfluencies. It constituted 19% in informal speech and 20% in formal speech. Next was the production of three words. In informal speech only, 10 or more words were produced on eight occasions. On average, approximately four words were uttered. Because of the short-term memory span of the listener, the frequency drops after 6 words.

Most disfluencies in informal and formal speech occurred before adverbs and pronouns (over 20% in both cases). Pronouns constituted respectively 20% and 17% of disfluencies before all of the different types of word classes. The biggest difference between informal and formal speech was the occurrence of disfluencies before nouns in formal speech (12% than in informal speech).

One of the similarities between informal and formal speech was the amount of words occurring after a disfluency. Most disfluencies occurred before a lexical word, rather than a grammatical one. One of the differences was in the larger use of particles and repetitions in informal speech and unfilled and filled pauses in formal speech. This is explained by the increased need to produce a disfluency-free speech. Disfluencies occurring before a noun in informal speech need further research.

Kirjandus

Allan, Stuart 2005. Journalism: Critical Issues. Open University Press.

Brennan, Susan, Michael F. Schober 2001. How Listeners Compensate for Disfluencies in Spontaneous Speech. – Journal of Memory and Language 44, 274–296.

Clark, Herbert H., Thomas Wasow 1998. Repeating words in Spontaneous Speech. – Cognitive Psychology 37, 201–242.

Clark, Herbert H., Jean E. Fox Tree 2002. Using *uh* and *um* in spontaneous speaking. – Cognition 84, 73–111.

Corley, Martin, Oliver W. Stewart 2008. Hesitation disfluencies in spontaneous speech: The meaning of *um*. – Language and Linguistics Compass 4, 589–602.

Eklund, Robert 2004. Disfluency in Swedish human-human and human-machine travel booking dialogues. PhD thesis. Linköping University.

Fox, Barbara A., Yael Maschler, Susanne Uhmman 2009. Morpho-syntactic resources for the organization of same-turn self-repair: Cross-Linguistic variation in English, German and Hebrew. – Gesprächsforschung – Online-Zeitschrift zur verbalen Interaktion 10, 245–291.

Hayashi, Makoto, Kyung-Eun Yoon 2006. A cross-linguistic exploration of demonstratives in interaction: With particular reference to the context of word-formulation trouble. – Studies in Language 30:3, 485–540.

Hennoste, Tiit 1994. Pragmaatiline partikkel NOH eesti keeles. Sissejuhataav ülevaade. – Lähivertailuja 8. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen laitoksen tutkimusraporteja 40. Toim H. Sulkala ja H. Laanekask. Oulu, 9–20.

Hennoste, Tiit 1997. Planeerimisüneemid eestikeelsetes suulistest tekstides. – Lähivertailuja 9. Suomalais-virolainen kontrastiiviseminaari 3.–5.5. 1996 Lammi. Castrenianumin toimitteita 53. Toim Riho Grünthal ja Reet Kasik. Helsinki, 53–67.

- Hennoste, Tiit 2000a.** Sissejuhatus suulisesse eesti keelde I. Taust ja uurimisobjekt. – Akadeemia 5, 1115–1150.
- Hennoste, Tiit 2000b.** Allkeeled. – Eesti keele allkeeled. TÜ eesti keele õppetooli toimetised 16, 9–56.
- Hennoste, Tiit 2000c.** Sissejuhatus suulisesse eesti keelde II. Suulise kõne erisõnavara I. – Akadeemia 6, 1341–1374.
- Hennoste, Tiit 2000d.** Sissejuhatus suulisesse eesti keelde VIII. Lausung suulises kõnes 3. – Akadeemia 12, 2689–2710.
- Hennoste, Tiit 2000e.** Sissejuhatus suulisesse eesti keelde V. Mõned mitteverbaalsed nähtused suulises kõnes. – Akadeemia 9, 2009–2038.
- Hennoste, Tiit 2000g.** Sissejuhatus suulisesse eesti keelde III. Suulise kõne erisõnavara II. – Akadeemia 7, 1551–1582.
- Hennoste, Tiit 2000g.** Sissejuhatus suulisesse eesti keelde IV. Suulise kõne erisõnavara III. – Akadeemia 8, 1772–1806.
- Hennoste, Tiit, Karl Pajusalu 2013.** Eesti keele allkeeled. Õpik gümnaasiumile. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Hennoste, Tiit 2015.** Suuliselt autorile (09.06)
- Levelt, Willem 1983.** Monitoring and self-repair in speech. – Cognition 14, 41–104.
- Schallert, Diane L., Glenn M. Kleiman, Ann D. Rubin 1977.** Analyses of Differences between Written and Oral Language. University of Illinois. Cambridge, MA. Bolt Beranek and Newman Inc.
- Tottie, Gunnel 2011.** *Uh* and *Um* as sociolinguistic markers in British English. – International Journal of Corpus Linguistics 16, 173–197.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina

Kati Muutra

(autori nimi)

(sünnikuupäev: 24.11.1991)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
“Takerdumine suulises keeles: vahendid ja nende seos sõnaliikidega“,
(lõputöö pealkiri)

mille juhendaja on

Tiit Hennoste,

(juhendaja nimi)

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2 üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 10.06.2015 *(kuupäev)*